

Валтер Виперсберг

**ВОЙНАТА
СРЕЩУ
ПУШАЧИТЕ**

*Германската библиотека включва тази публикация в германската национална библиография. По-подробни данни може да намерите на интернет адрес:
<http://dnb.ddb.de>*

- © Валтер Виперсберг, автор, 2012 г.
- © Наталия Илиева, превод, 2012 г.
- © Орлин Атанасов, художник, 2012 г.

Книгоиздателска къща „Труд“, 2012 г.

ISBN 978-954-398-185-4

Валтер Виперсберг

**ВОЙНАТА
СРЕЩУ
ПУШАЧИТЕ**

Кой и защо ни преследва !?!

Превод от немски Наталия Илиева

Книгоиздателска къща **trud**
София, 2012

Как се роди идеята за тази малка книга

Какво щеше да се спести на човечеството, ако Адолф Хитлер не беше се отказал от пушенето! Като млад той е пушил по 40 цигари на ден, след което през 1919 година приключил с това, хвърляйки последния си пакет цигари в Дунава. Само така, хвали се по-късно той в „разговор около масата“, е могъл да се издигне до райхсканцлер и да започне с „възраждането на Германия“. Той виждаше в пушенето порок на „нисшите раси“ – и отмъщението на червенокожия за това, че бледоликият му е дал ракията и така го е погубил. С голямо удоволствие би забранил на всички съотечественици, а също и на всички войници, пушенето. Но все пак решил да не го прави. Разрешил на войниците да пушат до „крайната победа“, след това обаче трябвало да се сложи край. По-късно разбрал, че тази негова отстъпчивост е била голяма грешка. Защото различни изследвания потвърждавали, че тютюнът отслабвал борбените сили, издръжливостта, та дори и способността на германските войници да стрелят точно.

Това, че Хитлер отказал цигарите, се отразило зле на света. А това, че не е водил достатъчно последователна борба срещу пушачите, е било добре за света. Защото иначе германските войници щяха по-дълго време да маршируват, по-точно да стрелят и вероятно да завоюват на фюрера си световното господство.

Ако смятате, че това е малоумна аргументация, имате право. И все пак не е толкова малоумна, колкото са някои от дискусиите в интернет относно пушенето. Нямах никаква представа какво се случваше там на най-ниското равнище. Едва когато за пръв път реших публично да се изкажа по темата пушене, научих за това. Случи се през пролетта на 2009 година.

Тогава можеше да се прочете за самозвани „шерифи срещу пушенето“. Според мен това са хора, които някога биха станали „блокварт“ (събирателно име за редови членове на Националсоциалистическата партия) и от които преди 70 години би трябвало да се страхуваш, ако слушаш вражески станции. Те са обикаляли (и все още обикалят) всички заведения, за да наклеветят всеки гостилничар. Донасяли са за всеки, който не е спазвал тогавашните нови закони, които регулирали пушенето в ресторантите и заведенията. Тези факти и други подобни неща ме подтикнаха да напиша едно малко есе – признавам си, едно полемично есе. Когато на 5 май то излезе в рубриката „Спектрум“ на виенския всекидневник *Ди Пресе* под заглавие „Часът на фанатика“, се разрази такава буря от читателски писма и интернет постинги, каквато рядко вестникът бе преживявал.

От самото начало това, което бях написал, се дискутираше повърхностно. Почти всички изказвания ми се струваха стандартни и предварително изфабрикувани. Те можеха да се използват във всяка дискусия за пушенето и навярно се използваша. Някои от „поставците“ в началото се занимаваха по-обстойно с аргументите ми – някои силно ги подкрепяха, а други силно ги отхвърляха, както си му е редът. Също така се даваха и оценки. Някой бе написал, че това е „долнопробна журналистика“, а пък друг смяташе, че съм „кандидат за наградата „Пулицър“. Някой пък питаше: „Колко трябва да си пристрастен, че да напишеш толкова много простотии?“. Друг пък предположи, че моето произведение ще стане някога „култова статия“.

Скоро след това се появи предположението, че съм купен от тютюневата промишленост. „Колко всъщност плаща тютюневата промишленост, за да се публикува такъв идиотизъм?“, „Тютюневата мафия свърши цялата работа на господин Виперсберг“.

След това дойдоха призивите за цензура: „Честно казано, малко е съмнително да се даде възможност на човек с такова душевно поведение да публикува текстове в медия с толкова съществено влияние“.

„Изпратих статията на няколко приятели от Германия и те бяха шокирани, че подобно нещо въобще може да бъде отпечатано! Те смятаха, че в Германия

главният редактор на вестник, който публикува такова нещо, трябва да напусне. Въпреки свободата на словото подобна практика би прекрачила журналистическата граница!“

„Аз съм ужасен, че една умерено християнконсервативна медия е допуснала отпечатването на подобно нещо! Надявам се в следващия „Спектрум“ да се дистанцират от господин грубиянина (тоест главният редактор на *Ди Пресе*), защото такова писание е чисто и просто обида за читателя.“

На някои от „поставящите“ им направи естествено впечатление, че определени изказвания напълно потвърждават моята теза (например, че за много от активистите антипушачи не става дума за защита на непушачите, а за удоволствието да забраняваш).

Скоро обаче дискусиата в интернет съвсем се отдалечи от повода, който я предизвика, а именно моето есе. Или по-точно от момента, когато организирани пушачи активисти (такива ги има също) се намесиха в спора. Оттук насетне войнстващи непушачи и войнстващи пушачи се ругаеха с ужасяващо брутални думи, обвиняваха се взаимно, че боравят с подправени числа и че се оставят да бъдат платени или от тютюневата промишленост, или от фармацевтичната индустрия... Последните разумни мнения просто потъваха в тези ругатни.

В моя текст бях изказал предположението, че ще се разгори борба на религиозна основа, един вид борба на вярата, което тук се потвърди зрелищно. Това бе един от случаите, в които по-добре да не се бях оказал прав.

Преди Коледа 2009 година се проведе втора полемика в интернет. Тогава австрийският министър на здравеопазването бе съобщил, че би искал да бъдат разгледани отново правилата, отнасящи се до пушенето в заведенията, веднага след като спрат да действат преходните разпоредби, а именно след половин година. Бях поканен от редакцията на *Ди Пресе* да напиша коментар по темата (и за да има равновесие, бяха поканили да направи същото и лекар, специалист по белодробни заболявания, който се бе обявил срещу пушенето). Моята малка статия бе със заглавие „Призив за разум“. В нея се пледираше да се гледа на проблема по-спокойно и

най-вече да не се забравя, че има съвсем разумни алтернативи на тоталната забрана за пушене навсякъде.

Към реакциите в интернет от вида, който вече познавах, се появиха за мен нови изказвания на хора, които се занимаваха с моята личност. Един от тях, който сякаш ме познаваше, ми приписа заболяването COPD (хронично обструктивно белодробно заболяване) и твърдеше, че вследствие на пушенето вече не съм в състояние да изкача и едно стъпало, без да спра да си почина. Написа също, че се надява съвсем скоро да дръпна за последен път от последната си цигара. Фактът, че интернет, както нито една друга медия, те приканва да разпространяваш лъжлива информация, защитен от анонимността на никнейма си, и по този начин да дискредитираш някого, когото мразиш, вече ми беше известен. Но когато самият ти за пръв път си засегнат от това, тогава усещането е особено. В такива случаи се сещам на какво биха били способни определени хора. Променените политически условия им позволяваха да се държат с другите така, както биха искали. Досега не ми се бе случвало това, което бе сполетяло други хора в интернет форумите. Обикновено ги наричат асоциални и ги съветват да се изселят, или ги заплашват с вдъворяване. Също така им казват, че всъщност би трябвало да бъдат изпратени в газови камери. Откъде, питам се, идва тази ужасяваща омраза, когато се обсъжда съвсем прост въпрос (Къде може да се пуши и къде не може?).

Приносът на агресивните пушачи за дискусиата, независимо дали е на границата на безумието, или отвъд нея, води до доста промени. Ако някои стигнат дотам, да твърдят, че преследваните пушачи били днешните евреи, то подобни сравнения са просто отвратителни. И какви ли не смели предположения възникват, като например кой би могъл да стои зад активистите срещу пушенето. Раждат се различни заговорнически теории от най-опустошителен вид. На мен, казвам си го, както си е, агресивните пушачи не са ми по-симпатични от агресивните непушачи. Има много глупави и крещящо глупави пушачи, както и такива непушачи (това важи и за пияници и трезвеници, за каращи коли или мотори, вярващи и атеисти, и т.н).

Веднъж разговарях за тези неща с един редактор от *Ди Пресе* и споделих, че междувреме се забелязва фактическо преследване на пушачите, на всички нас. Тогава той ме попита: „Защо не напишеш книга на тази тема?“. А аз отговорих: „Да, защо ли всъщност не напиша книга?“. В действителност има много аспекти на тази тема, които заслужават по-обстойно разглеждане.

Клаус-Марко Дитрих е написал книгата „**Dicke Luft um Blaues Dunst**“ („Гъст въздух в синята мъгла“) през 1998 година. В нея, дори и ако не можем да предположим от заглавието, доста добре е изложен конфликтът, както се вижда и от подзаглавието: „Минало и настояще на конфликта пушачи – непушачи“. Дитрих потвърждава в книгата водената в миналото полемика относно „всестранните усилия за принципно разумно решение на сблъсъка“ и споделя мнението си: „Рационалността, според самото определение на понятието, е пресечната точка на всички застъпени в дискусиата аргументи“. Дванайсет години по-късно за това не може да става и дума. Какво всъщност се е случило през това доста кратко време? Сега от двете страни имаме вражда – обменят се религиозни или квазирелигиозни убеждения и срещу това нищо не може да се постигне с аргументи, дори и ако са неопровержими.

Войната срещу тютюнопушенето – такава, каквато се води днес, е започнала от Америка и всички налудничави идеи са се родили там. Например, че човек може да си купи къща, без да има и един собствен долар, или че носенето на оръжие прави мъжа истински, или пък че в XXI век не може да се въведе правен ред без смъртна присъда, което било съобразено с човешките права. Нито един европейски политик не би се доближил до такива мисли, но всички се оставят да бъдат впрегнати в борбата срещу тютюнопушенето. Защо ли всъщност? Естествено не е лесно да се противопоставиш на обявената тенденция, която при това е научнообоснована и неопровержима. И все пак готовността на нашите политици да се кланят на желанията на малцинството, та дори то да е много радикално, буди учудване. Преди известно време на едно светско събитие срещнах една австрийска министърка (между впрочем социалдемократка), която пушеше. Помолех я да се застъпи пред

правителството, за да не се превърне и у нас защитата на непушачите в предлог за преследване на пушачите. Тя дълго време ме гледа и после каза: „Не мога да си позволя това“.

Интересно е също и това, че се наблюдава размяна на истински културни парадигми. Някога пушенето е било съвсем естествена част от всекидневната ни култура. Пушенето дори се е смятало за нещо екстравагантно. Снимки на пушещи жени са се превръщали в символ на започващата еманципация. Изображения на пушещи хора са се превръщали в икони. Бляскав пример за това: Хъмфри Богарт и Лорън Бакол. Жан-Пол Белмондо във филма „Без дъх“ – пушещият бунтар. Жан-Пол Сартър – интелектуалецът, пушещ цигара от цигара... Всъщност няма снимка на Сартър, на която той да е без цигара или лула. Когато преди няколко години бе организирана изложба в Париж в Националната библиотека по повод стогодишнината му, беше направен *political correctness* – или почти фалшификат – от една известна снимка на Борис Липницкий, като цигарата бе отстранена чрез ретуш от фотографията на Сартър.

Ето колко далеч сме отишли за няколко десетилетия. И си заслужава да се помисли докъде бихме могли да стигнем. Започнаха да наричат пушачите болни наркомани или безотговорни изчадия, които вредят на здравето на околните. На замъглената им от никотина воля трябваше да се помогне кога със сила, кога с драстични мерки в името на тяхното здраве и щастие. Това, както и много други неща в тази борба срещу пушачите, има своите религиозни измерения. Греховните хора, както казват християнската, католическата и протестантската църква – не могат от само себе си да станат блажени. На тях трябва да им се помогне.

Тези поразителни промени през последните десетилетия биха били немислими без феномена „здравна религия“. Създаде се мировъзрение, което стана и модерно. От една страна, то бе ориентирано към земния живот, а от друга, имаше всички атрибути на истинската религия. Когато днес някой в личен разговор говори за това, че е съгрешил, той едва ли има предвид нарушаване на Десетте Божии заповеди, а по-скоро за пре-

крачване на стриктните правила на здравната религия: ако някой каже, че вчера отново е съгрешил, то той има предвид, че епилепсия, или е ял повече тлъсто, отколкото е здравословно. Истинската религия за земния живот е тази, чиято единствена цел е да останеш колкото се може по-дълго време на земята. Привърженици на по-стари религии вярват все още във вечния живот. Днес всичките надежди – що за жалко банализиране – се възлагат на това, да се живее по възможност по-дълго. Такава здравна лудост не е имало никога досега в историята. Разумният или здравословният живот е бил винаги, или често, цел. Да подчиниш всичко друго на тази цел, за много от хората в различни времена би било безсмислено или дори престъпно. Само по себе си здравето не е ценност, но въпреки това върху него може да се изгради църква, от която са се раждали и секти, които са се формирали от най-радикалните активисти непушачи.

Те успяха да направят така, че днес феноменът употреба на тютюн – що за варварска позиция – се оценява само от здравословна гледна точка. Това е толкова безкултурно, колкото би било, ако при хранене се интересуваме само от съдържанието на мазнини в консумираната храна, или пък при виното или други спиртни напитки – от съдържанието на алкохола. Тютюнът (наричан от противниците си тежка отрова за нервите) стимулира и възбужда мисленето и фантазията. Много хора на изкуството и учени са се възползвали от тази възможност (както и от други стимуланти) и все още го правят. Ако се вгледаме по-внимателно, ще видим, че дори индиректно трябва да сме благодарни на пушенето и на пушачите за голяма част от нашата култура.

Активистите срещу пушенето постигнаха много успехи през последните десетилетия, а пушачите трябваше да се примирят с много ограничения, които малко или много приеха, скърцайки със зъби. Първо беше забранено да се пуши в самолетите, след това дойде забраната за пушене във всички обществени сгради. Пушенето в офисите или на други работни места беше толкова строго регламентирано, че можеше да се сметне и за забрана за тютюнопушене... Всичко това се мотивираше с аргумента за защита на непушачите, тоест

нямаше възможност за много възражения. Не познавам и един пушач, който не би бил съгласен с това, че непушачите, ако го искат, следва да бъдат защитени от цигарения дим. След това се появиха административните мерки, които нямаха нищо общо с това.

Принудиха производителите да обозначават цигарените кутии с определени надписи (с дебел черен шрифт като некролози). Това според мен е нарушаване на естетическото възприятие. Никой не би приел, че това би имало каквото и да е стряскащо влияние освен чувството на досада. Ето една често разказвана история: Един човек отива да си купи цигари. Получава кутия с надпис, че пушенето водело до импотентност. Човекът върнал кутията, защото би предпочел да получи такава, на която пишело, че пушенето можело да бъде смъртоносно. Някои от надписите просто не са верни, като например този: „Пушенето причинява на вас и на околните значителни щети“. Така формулираната информация е лъжа. Всички изследвания, дори тези, направени от антипушачи, свидетелстват единствено за това, че пушенето крие известен здравословен риск. Голяма част от пушачите не са претърпели значителни вреди. А въпросът за околните е най-спорният в дебата около пушенето. Впечатлението от тези надписи е само едно: човек обезобразява иначе приятно направени ежедневни предмети, някои от които дори са били дизайнерски произведения. Това, че агресивните непушачи не признават този естетически аргумент само защото е „само“ естетически, би могло да ни доведе до предположението, че те са безкултурна банда, за което говорят и други неща.

Пушачите приеха ограниченията дотолкова, доколкото те можеха да бъдат обосновани със защитата на непушачите. Откакто стана известно, че това е само претекст за преследване на пушачите, те започнаха да се бранят. И това, изглежда, бе моментът, когато дискусията от рационална премина в ирационална. Това, че става дума за преследване на пушачите, стана ясно, когато се отправи искане за тотална забрана на пушенето във всички заведения.

Тъкмо в онези заведения, които са тясно свързани с употребата на тютюн, откакто се пуши в Европа, не

можеше вече да се пуши! Откакто в края на XVI век в Англия става популярно пушенето благодарение на сър Уолтър Рейли първо сред благородниците, а по-късно благодарение на завърналите се от колонията Вирджиния и в буржоазните среди, пушачите се срещали във винарни или бирарии, за да се насладят на тютюна. Те имали и подходяща причина за това: заведенията са за общуване, а пушачите са били, и все още са, общителни хора. На места, където хората се срещали, за да пийнат по чашка заедно, сега пушели заедно. Това не е случайност. Алкохолът и тютюнът като ободряващи средства си пасват и се допълват един друг по начин, който за мнозина носи много наслада. Същото важи и за кафето, съчетано с тютюн. Естествено може да се каже, че всеки трябва да се наслаждава на каквото си иска, но сам за себе си вкъщи. Но защо всъщност трябва да го прави? Освен това звучи много асоциално. Има (дори и това от етимологична гледна точка да не може да бъде доказано) тясна връзка между „наслаждаване“ и „сдружение“. Не на всички, но на определени неща човек обича да се наслаждава в компания. Ето защо в нашата култура заведенията, кафенетата и тютюнопушенето са едно неделимо цяло. Това не го разбира онзи, за когото удоволствието и радостта от живота по принцип са подозрителни. Когато пие алкохол, мисли само за чернодробна цироза или за делириум тременс. Когато пуши, мисли за рак на белия дроб и за инфаркт, а когато пие кафе – за високо кръвно налягане и сърцебиене.

В някои държави населението учудващо лесно позволи да се забрани тютюнопушенето в заведенията. Това много ме озадачи относно ирландците и италианците. Ирландците са вдигали народни въстания по много по-незначителни причини. Що се отнася до италианците, на тях им беше разрешено да пушат навсякъде, дори и в кинозалоните. Преди десетина години в един италиански бар поисках пепелник. Отговориха ми с красноречив жест, който трябваше да означава: на пода няма ли достатъчно място? Това, че испанците биха се съпротивлявали срещу твърде религиозни забрани, би следвало да се очаква. Същото важи и за французите. Но съпротивата там беше по-ограничена, отколкото

при германците, на които им се приписва манталитет на подчинение, или пък при австрийците, които не са особено революционно настроени. На старите предразсъдъци, които се отнасят до характера на народите, изглежда, вече не може да се разчита. Естествено не знам как е протекла дискусиата в Англия, Ирландия или в Италия. Но в немскоговорещите страни правеше впечатление, че се стигна твърде далеч в съпротивата срещу опекуството. Тук, благодарение преди всичко на стриктното отхвърляне на съществуващи и добре функциониращи алтернативи, се създаде проблем, който в действителност не съществуваше в тази форма. Най-вече излезе чистото удоволствие от това, да издаваш каквито и да е забрани.

Откакто съществува защитата на непушачите, въпросът за тютюнопушенето в заведенията може да се реши с добра воля доста лесно. В някои страни, като Австрия например, проблемът вече е разрешен. Има достатъчно заведения, където човек може да отиде, ако не обича дима. Това, че всяко заведение, което искам да посетя, трябва да бъде така устроено, както аз искам, не е мое право. Точно това изискват обаче активистите непушачи. Това пресилено искане доведе до ескалиране на спора, а дискусиата стигна до истерично ниво.

Тук възникват нови теми относно културно-исторически въпроси. Намирам писането по тези теми за привлекателно с цел постигане на повече яснота по някои въпроси за самия мен. Но остава под въпрос проблемът дали наистина бих го направил. Това, че се реших да пиша, може да се отдаде на следната случайност. Ханес Хофбауер, когото дотогава не познавах, ме попита чрез имейл дали не искам да напиша за неговото издателство *Промедия* една „Кратка история на културата на тютюнопушенето“. Един наш общ познат, социологът Дитрих Ролф Швендтер, смятал, че аз може би съм най-подходящият човек за подобно нещо. И така, ние се срещнахме. Аз изложих моите разсъждения до момента и казах, че за мен по-интересна от историята на културата на пушенето би била темата за историята на забраните за тютюнопушене, която включва и останалото. Ханес Хофбауер хареса тази идея.

И така, вече я има тази малка книжка.

Егон Цезар Конте Корти написа през 1930 година в книгата си „Die trockene Trunkenheit“ („Сухото опиянение“) за историята на тютюнопушенето следното: „Що се отнася до личната ми позиция по въпроса, бих бил много щастлив, ако след прочитане на книгата читателят не бъде в състояние да отговори дали авторът ѝ е пушач, или не“.

Клаус-Марко Дитрих пише в предговора на по-горе споменатата му книга, че основно би се ориентирал по максимата на Корти (дори и когато в една забележка се нарича непушач, оставил пушенето след един бас).

При мен е точно обратното. Читателите не трябва дълго да гадаят. Нищо не крия още от самото начало: аз съм пушач и съм страна в тази борба, за която пиша. Не се чувствам длъжен да правя балансирано изложение, но смятам, че гледната ми точка трябва да бъде подкрепена от аргументи.

И още нещо: където и да става дума за пушачи и непушачи, се има предвид и жените пушачки и непушачки. Манфред Люц, който е автор на редица книги на тема здравна религия, цитира често в тази връзка швейцарския психиатър Юрг Вили, който е написал следното: „Предпочитам простия език пред коректния, който често е по-неясен“. И аз смятам така.